

МЕСЕЧЕН ИЗВЕШТАЈ

за состојбата со човековите
права на ЛГБТИ луѓето
во Македонија

05/06/07
2019

СОДРЖИНА

Вовед

Меѓународен ден против хомофобија, бифобија и трансфобија

Државата на 34-то место од вкупно 49 држави по однос на состојбата со човековите права на ЛГБТИ луѓето во државата

Транс идентитетите и официјално депатологизирани од СЗО

Претседателските кандидати со различни ставови за ЛГБТИ прашањата

Одржана национална конференција за унапредување на ЛГБТИ правата

Успешна прва Парада на гордоста во Скопје!

Вовед

Во месеците мај и јуни се случија низа значајни настани со кои се одбележаа значајни денови за ЛГБТИ заедницата, а истовремено се најави и одржа првата Парада на гордоста во Скопје. Законот за спречување и заштита од дискриминација беше по втор пат усвоен во Собранието на РСМ и со тоа се оконча долгиот процес на усвојување, исполнет со низа предизвици и борби за граѓанските активисти. Истовремено, со зголемувањето на видливоста на ЛГБТИ луѓето и релевантните прашања, за жал се зголеми и видливоста на хомофобијата, трансфобијата и бифобијата во општеството, демонстрирана во форма на говор на омраза и повици за насилство кон ЛГБТИ луѓето. Демонстрираниот говор на омраза, од друга страна, не се соочи со осуда и повик за одговорност од страна на надлежните, а во отсуство на одговорност омразата и повиците за насилство секојдневно се во пораст.

На почетокот на мај се одржаа вториот круг за избор на претседател на државата, по кој повод Националната мрежа за борба против хомофобијата и трансфобијата испрати прашалници до кандидатите со цел да ги дознае нивните ставови по ЛГБТИ прашања. Во мај излезе и Rainbow мапата на ИЛГА Европа во која графички е прикажана состојбата со човековите права на ЛГБТИ луѓето во државите во Европа, меѓу кои и Македонија која се најде на 34-тото место од вкупно 49 земји. Крајот на месецот мај го одбележа позитивната вест дека Светската Здравствена Организација и официјално ги депатологизираше транс идентитетите со нивно отстранување од листата на ментални и бихевиорални пореметувања.

Меѓународен ден против хомофобија, бифобија и трансфобија

Меѓународниот ден против хомофобија, бифобија и трансфобија се одбележува на 17 мај секоја година со цел да се покрене јавната свест за прекршувањата на човековите права на ЛГБТИ луѓето и да се иницира поголема заложба за подобрување на состојбите. Овој ден се одбележува за да се направи преглед на состојбата со човековите права на ЛГБТИ луѓето во државата, да се прослават достигнувањата, но и да се дадат препораки за понатамошно унапредување на човековите права на оваа маргинализирана група.

Борбата против хомофобија, бифобија и трансфобија е дел од борбата за еднаквост и човекови права за сите, а здружените напори против овие негативни појави се напори за градење на општество еднакво за сите. ЛГБТИ луѓето во државата сè уште се мета на насилство, говор на омраза, дискриминација и нееднаков третман, а државата сè уште заостанува во соодветно адресирање на истите. ЛГБТИ Центарот за поддршка ги поздравува позитивните законски измени во насока на унапредување на правата на ЛГБТИ луѓето, и повикува, државата да продолжи да работи во оваа насока преку прилагодување на легислативата со овие закони, преку целосна и доследна имплементација на овие закони и преку брзо и ефективно процесирање на делата и говорот сторени од омраза на основ на сексуална ориентација и родов идентитет.

Оваа година ЛГБТИ активистите за прв пат овој ден го прославија во Собранието на Република Северна Македонија, на покана од Интерпартиската парламентарна група за унапредување на правата на ЛГБТИ луѓето. Националната мрежа за борба против хомофобија и трансфобија на овој настан, на кој присуствуваа ЛГБТИ луѓе и активисти, пратеници, и претставници на дипломатскиот кор, додели награда „Поддржувач на годината“ на Интерпартиската парламентарна група за унапредување на правата на ЛГБТИ луѓето, за континуираниот значителен придонес во напредокот на човековите права на ЛГБТИ луѓето во Република Северна Македонија.

Државата на 34^{то} место од вкупно 49 држави по однос на состојбата со човековите права на ЛГБТИ луѓето во државата

ИЛГА Европа секоја година прави преглед на состојбата со човековите права на ЛГБТИ луѓето во 49 држави, меѓу кои и Северна Македонија. Годишниот преглед на состојбата вклучува и проценка на степенот до кој државите ги имаат реализирано човековите права на ЛГБТИ луѓето во државата. По објава на целосен извештај во кој се содржани делови за секоја држава, ИЛГА Европа објавува и Rainbow мапа на која се прикажани степените на реализација на човековите права по одделни области*.

За разлика од претходната година кога државата беше рангирана на 41-то место и ги имаше реализирано човековите права на ЛГБТИ луѓето во 14%, оваа година државата е рангирана на 34-то место од вкупно 49 држави и е проценето дека ги има реализирано човековите права на ЛГБТИ луѓето во 22 %.

Согласно извештајот, евидентно е дека има придвижување во областа на дискриминацијата, имајќи предвид дека новиот Закон за спречување и заштита од дискриминација во кој се вклучени и сексуалната ориентација и родовиот идентитет како основи, беше усвоен и со тоа се постави основа за експлицитна заштита од дискриминација на овие основи. Понатаму, се бележи зголемување на бројот на регистрирани случаи на говор и дела од омраза паралелно со зголемувањето на видливоста на ЛГБТИ луѓето, а евидентно е мало придвижување и унапредување на законската рамка со усвојувањето на измените на Кривичниот законик со кои се препознаваат сексуалната ориентација и родовиот идентитет како основи за кривични дела од омраза. Невладините организации само во 2018 година документирале 43 злосторства од омраза против ЛГБТИ луѓе, а нападите врз ЛГБТИ Центарот за поддршка и активистите во претходните години остануваат нерешени. Во извештајот нотирано е и дека ЛГБТИ младите продолжуваат да се соочуваат со вознемирување и малтретирање во училиште и дека измени во законите за основно и средно образование се во очекување да се случат.

Извештајот нотира и дека трансродовите луѓе, особено транс-сексуалните работници, се најмногу изложени на насилство. Македонија ја ратификуваше Истанбулската конвенција во март 2018 година и донесе акционен план за нејзино спроведување, што дава можност да се обезбеди поширока заштита на транс луѓето. Поразителен е фактот што според последните истражувања во транс-заедницата, сите испитаници кои учествувале во истражувањето искусиле насилство.

* <https://www.ilga-europe.org/rainboweurope/2018>

Транс идентитетите и официјално депатологизирани од СЗО

Кон крајот на месец мај Годишното собрание на Светската здравствена организација ги депатологизираше транс идентитетите со одлука за нивно отстранување од листата на ментални и бихевијорални пореметувања. Земјите-членки на Светската здравствена организација на 25 мај 2019 година постигнаа согласност да ја усвојат Единаесеттата ревизија на Меѓународната класификација на болести и сродни здравствени проблеми (ICD-11), со нејзино стапување на сила од 1 јануари 2022* година. Во ICD-11, категориите поврзани со транс идентитетите се отстранети од Поглавјето за ментални и бихевијорални нарушувања и повеќе нема да се третираат како ментално нарушување. Истовремено се воведоа категории поврзани со транс идентитетите во категоријата за сексуално здравје а кои се однесуваат на родовата неусогласеност.

Со ваквиот пристап кон депатологизација на транс идентитетите, ЛГБТИ активистите во земјава имаат основа за застапување за имплементирање на овие промени во рамките на националното законодавство за почеток преку отстранување на националните патолошки регулативи, додека претстои и натамошно застапување за практична примена на законодавството преку обезбедување на целосен пристап до брз, транспарентен и достапен правен процес на признавање на родот врз основа на самоопределување и соодветна здравствена заштита обезбедена од државата.

* https://rainbow-europe.org/?fbclid=IwAR2H0s48KCPVo1DxAMkoOcXNCfjU70prjGbEaHb4DJXozOTZ_hMc5xGn8JQ#8646/0/0

Претседателските кандидати со различни ставови за ЛГБТИ прашањата

Во пресрет на вториот круг за избор на претседател на државата кој се одржа на почетокот на мај, Националната мрежа за борба против хомофобијата и трансфобијата испрати прашалници до кандидатите со цел да ги дознае нивните ставови по ЛГБТИ прашања. Во прашалниците поставени беа четири прашања од кои три беа со понудени одговори и можност за дополнување, додека едно беше без понудени одговори. Дел од прашањата се однесуваа на ставовите на кандидатите по однос на положбата на ЛГБТИ луѓето во државата, додека едно од прашањата директно ги прашуваше кандидатите дали поддржуваат парада на гордоста и дали учествувале доколку се одржи. Еден од кандидатите експлицитно потврди дека би поддржал парада на гордоста и би учествувал во истата, а другата кандидатка одговори дека “(во) амбиент на нерамноправност” поддржува “било каков протест против неправдата кон ЛГБТ заедницата.”

По завршувањето на вториот круг, избран беше Стево Пендаровски за нов претседател на државата. Иако во својата предизборна кампања, тој изјави дека би поддржал и би учествувал на парада на гордоста, тој не се појави на првата Парада на гордоста која се одржа на 29 јуни.

Одржана национална конференција за унапредување на ЛГБТИ правата

На 27-28 јуни, Министерството за труд и социјална политика во соработка со организацијата ЕРА и единицата за сексуална ориентација и родов идентитет (SOGI Unit) на Советот на Европа, одржаа дводневна национална конференција “Унапредување на правата на ЛГБТИ заедница во Северна Македонија”. Социјалната заштита, здравството, образованието, вработувањето, пристапот до правда, делата од омраза, домувањето, спортот и медиумите, беа областите за кои се дискутираше на оваа конференција и за кои се носеа конкретни заклучоци. Врз основа на донесените заклучоци се креираа и конкретни препораки за механизмите за превенција и заштита и неопходните измени во легислативата со цел да се промовираат правата на ЛГБТИ заедницата. Крајната цел на конференцијата беше креирање на Регионален акционен план за унапредување на правата на ЛГБТИ заедницата во регионот.

За време на конференцијата од Министерката за труд и социјална политика, Мила Царовска, беше посочено дека министерството е свесно дека сè уште се потребни значителни напори за спротивставување на нетолеранцијата кон ЛГБТИ заедницата и дека позитивните промени може да се донесат само заеднички, како и дека акцискиот план за унапредување на правата на ЛГБТИ и на национално и регионално ниво кој е креиран на конференцијата, понатаму може да се искористи за носење на Стратегија за надминување на хомофобијата и трансфобијата.*

Оваа конференција беше посетена од регионални активисти и претставници на институции кои заеднички разговараа за предизвиците со кои се соочуваат земјите од регионот во поглед на унапредување на правата на ЛГБТИ луѓето во регионот и истовремено споделија и добри практики за подобрување.

* http://www.mtsp.gov.mk/pocetna-ns_article-gi-unapreduvame-pravata-na-lgbti-zaednicata-ovoz-mozuvame-ednakva-zashtita-za-site.nspx

Успешна прва Парада на гордоста во Скопје

Скопје Прајд 2019 не беше тест само за ЛГБТИ заедницата и за државните институции, туку и за медиумите, за нивото на демократска зрелост и за јавниот дискурс во целина. Првата парада на гордоста го стави Скопје на мапата на над 70 градови во светот, каде на овој начин се протестира и се слави различноста. Резултат на ова се стотици написи во светските и регионалните медиуми и огромен интерес и бројни реакции дома.

Краток осврт

Првата Парада на гордоста беше најавена кон крајот на мај и веста за нејзиното одржување брзо се пошири во јавноста во државата и надвор од неа. Во деновите кои следуваа поддршка пристигнуваше од активистите од земјите од регионот, дел од амбасадите во земјата, меѓународните организации, невладините организации и дел од јавните личности во земјата. Паралелно со поддршката се забележа и зголемен говор на омраза и повик на насилство на социјалните мрежи, а набрзо беше формирана и фејсбук група за организација на контра парада на истиот датум, во исто време.

На организацијата на парадата претходеа темелни подготовки кои вклучуваа и поврзување со институциите, особено со Министерството за внатрешни работи во насока на креирање на безбедносен план и стратегија за непречено и безбедно одвивање на парадата. Особено предизвикувачки беа најавите за контра парада и можноста за зголемување на ризикот по безбедноста на учесниците на Парадата на гордоста, за што се креираше посебен безбедносен план. Соработката со полицијата течеше непречено и професионално во подготовките и беше соодветно адресиран секој предизвик кој произлегуваше во текот на подготовките. На самиот ден на одржување на парадата, полицијата беше добро организирана и професионално ги одржуваше редот и безбедноста на највисоко ниво. Исклучително важно да се спомене е дека МВР доследно ја спроведе својата превентивна улога во текот на настанот, без притоа да го наруши чувството на сигурност кај учесниците.

Како одговор на големиот бран омраза кој се појави на социјалните мрежи, речиси две илјади луѓе излегоа на скопските улици за да ја дадат својата поддршка против насилството, стигматизацијата и неприфаќањето на ЛГБТИ луѓето. На ЛГБТИ луѓето од земјата им се придружија многу граѓани, активисти од целиот регион, соборци за човекови права од земјата, пратенички од Интерпартиската парламентарна група за унапредување на ЛГБТИ правата при Собранието на Република Северна Македонија, дел од министрите, јавни личности, амбасади и меѓународни организации за човекови права. Поразителен е фактот што поддршка не дојде од сите министерства, а на самата парада не присуствуваа ниту претседателот на државата, ниту премиерот. Дополнително, ниту еден претставник на извршната власт не ја осуди омразата која се ширеше пред одржувањето на парадата и за ниту една пријава за говор на омраза немаше никаква реакција. Исто така, значително мал беше бројот на јавни личности кои демонстрираа јавна поддршка, иако оваа поддршка е особено значајна во креирањето на мислење во јавноста.

На самата парада говори одржаа активисти од земјата и претставници на одборот за организација на парадата, министерката за труд и социјална политика Мила Царовска, пратеничката и координаторка на Интерпартиската парламентарна група за унапредување на ЛГБТИ правата при Собранието на Република Северна Македонија, Маја Морачанин, како и активисти од регионот.

Медиумско известување

Уште со самото најавување на парадата од страна на организаторите на Скопје Прајд на [првата прес конференција](#), испратен беше апел за фер и коректно информирање за парадата. Дополнително упатен беше и [Повик на Советот за етика во медиумите и здружението на новинари на Македонија](#) за професионално и одговорно известување од страна на медиумите и третирање на темите што ја засегаат ЛГБТ заедницата низ призма на афирмација на човековите права. Во таа насока, генералната оценка е дека телевизиските, печатените и најголем дел од релевантните интернет медиуми во земјава коректно и професионално информираа за Скопје Прајд 2019. Сепак, паралелното одржување на контрапротестот - Марш на гордоста, значеше и поттик за т.н. „балансирано“ известување, во кое изостана отворена осуда на говорот на омраза и дискриминацијата врз основа на сексуалната ориентација и родовиот идентитет - што беше исто така една од препораките во повикот на еснафските здруженија.

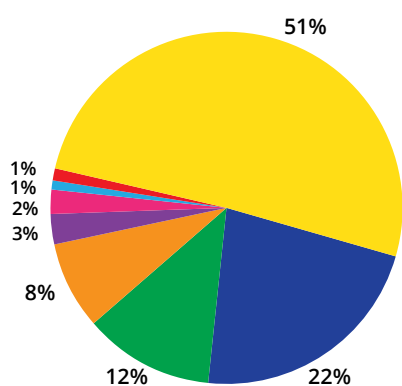
Неизбежно е да се искоментираат нијансите кои ја прават разликата помеѓу коректното информирање и давањето поголем простор за првата парада на гордоста, како пресвртна точка во борбата за права на ЛГБТИ заедницата, но и за напредокот во демократските процеси. Таа градација е јасно видлива кај телевизиските куќи: Канал 5 - чиј прилог на самиот ден на одржување на Прајдот беше и единствената содржина на оваа тема; Алфа и Клан - кои покрај самиот настан известија и за последната прес конференција на Организацискиот одбор пред одржувањето на Прајдот; МРТ, Телма, Сител и 1ТВ - кои ги покрија сите медиумски активности во пресрет на Прајдот и, на крај, ТВ 24, ТВ 21, Алсат/360 степени кои издвоија дополнителен простор/минутажа пренесувајќи интервјуа со организаторите, со ЛГБТИ активисти од земјава и соседството и/или со потемелно објаснување на историјатот и значењето на парадите на гордоста.

Од останатите медиуми, издвоен беше посебен медиумски простор од страна на Нова ТВ, Слободен печат и Фокус. Со позначајни написи и/или поголем број објави околу Прајдот се издвојуваат Макфакс, А1он, Сакам да кажам, Призма, Плусинфо, Либертас, Дојче Веле, Радио Слободна Европа, Независен, Нова Македонија, МКД, Радио МОФ. Поголемо внимание на Скопје Прајд беше дадено и од страна на Прес 24, Република, Скопјеинфо, Емагазин, Локално, Пресинг ТВ, Точка, Таратур. Но, кога сме кај интернет медиумите, интересно е да се забележи дека за еден од најчитаните портали во земјава - Курир, парадата на гордоста во Скопје речиси и не се случила.

Имајќи предвид дека во минатото медиумите пласираа порнографски насловни страници во кои беа илустрирани ЛГБТИ теми и истовремено беше ширена омраза во емисии во живо од страна на ТВ водители, може да се оцени дека и медиумите направија позитивен исчекор. Меѓутоа, важно е да се спомене дека тоа не го намалува огромниот предизвик за справување со омразата на социјалните мрежи и интернет порталите кои ја иницираат или разгоруваат омразата.

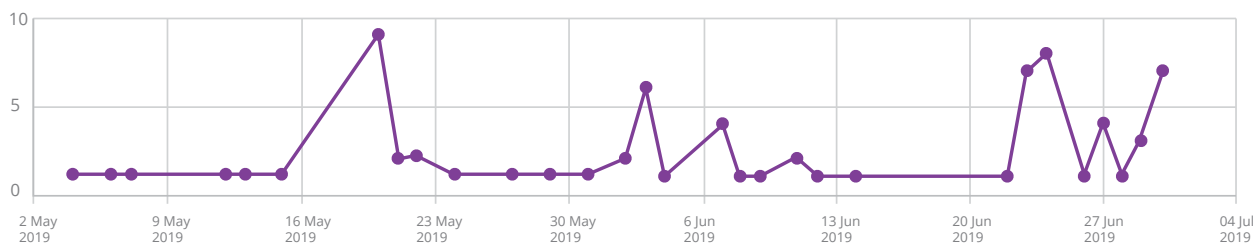
Говор на омраза

Веднаш по најавата за одржување на првата парада на гордоста, на социјалните мрежи следеше еден од најсилните бранови омраза кон луѓето со различна сексуална ориентација и родов идентитет. На посебната платформа на Хелсиншкиот комитет govor-naomraza.mk се регистрирани 73 пријави од граѓани и од набљудувачите на овој феномен. Ниту еден претставник на извршната власт не ја осуди омразата која се ширеше пред одржувањето на парадата и за ниту една пријава за говор на омраза немаше никаква рекација и ниту едно лице не е повикано на одговорност.

124 Вкупно пријави 8 Категории

Говор на омраза поради сексуална ориентација и родов идентитет	73
Говор на омраза поради етничка припадност	32
Говор на омраза поради политичка припадност	17
Говор на омраза поради пол и род	11
Говор на омраза поради религија и религиска уверување	5
Говор на омраза поради раса/боја на кожа	3
Говор на омраза на спротски натпревар	2
Говор на омраза поради интелектуална или физичка попреченост	2

Хелсиншки комитет поднесе формални пријави до МВР за сите случаи на говор на омраза и една за загрозување на безбедноста. Поради тоа што институциите сè уште не се доволно сензибилизирани за ефектот кој го има оваа појава во поттикнувањето на злосторствата од омраза, останува отворен апелот до МВР соодветно да постапува и до Јавното обвинителство, од кое се очекува поенергична борба против овој феномен.

[Изливи на омраза и неприфаќање](#) и [извртени факти](#) за ЛГБТИ луѓето беа пласирани на маршот на здруженија за заштита на семејните вредности и свештеници на МПЦ. И покрај немањето официјален став на двете најголеми верски организации во земјава, нејзини претставници [отворено застапаа против](#) парадата. На овој, во суштина, контрапротест закажан во исто време со Прајдот, беа присутни и претставници на римокатоличката, методистичката и евангелистичката црква, како и на муслиманската заедница. Во периодот пред парадата на гордоста, дел од медиумите на албански јазик ги пренесоа и ставовите против нејзино одржување на [Исламскиот младински форум](#) и соопштението со религиозен призив на партијата [Алтернатива](#). И покрај сето ова, а за да не остане впечатокот дека поларизацијата е целосно ненадминлива, споделувам личното сведоштво дека меѓу луѓето на Прајдот беа присутни и граѓани со православна, муслиманска и католичка религиозна определба.

Дела од омраза

Иако самата парада помина без никакви инциденти, по завршувањето на парадата неколку активисти кои продолжиле на прошетка кон кањонот Матка биле пресретнати од неколку лица кои вербално нападнале еден од нив. Се работи за локален активист кој бил препознат како ЛГБТИ активист и најпрво вербално нападнат, а потоа и физички. Ескалацијата на овој инцидент била брзо спречена од локалната полиција која била во близина на местото на случување и настанот веднаш бил проследен до локалната полициска станица. Претставник на организациониот одбор на парадата веднаш по дознавањето за настанот заедно со правничка се упати во полициската станица и беше дадена правна помош и поддршка, а телефонски се информираа одговорните лица од полицијата за безбедност на парадата. За настанот беа преземени сите дејствија во насока на отстранување на штетните последици за нападнатиот и преземање на натамошни мерки за одговорност на сторителите.

Масовно обелоденување на ставови

На конференцијата која се одржа на 27 и 28 јуни под наслов “Унапредување на правата на ЛГБТИ заедница во Северна Македонија”^{*}, министерот за здравство Венко Филипче сподели информација дека хируршките интервенции за потврдување на родот (во јавноста познати како операции за промена на пол), од сега ќе се прават во државата и на товар на Фондот за здравствено осигурување. Оваа информација непосредно беше пренесена од страна на голем број на медиуми, а јавните реакции за истата се појавија веднаш по дознавањето за веста. Веста беше силно критикувана на социјалните мрежи, а дел од критиките сериозно ги дехуманизираа трансродовите луѓе во државата. Силните

^{*} Повеќе за конференцијата во делот „Одржана национална конференција за унапредување на ЛГБТИ правата“ од овој извештај.

критики и огромниот притисок кој се создаде со оваа вест резултираа со демантирање на веста од страна на Министерството за здравство.

Пристапот до бесплатно и квалитетно здравство е универзално човеково право и истото е дел од Препораките на Совет на Европа, Резолуциите на Европскиот парламент и праксата на Европскиот суд за човекови права. Согласно ова, државата, поточно Министерството за здравство, има обврска да овозможи еднаков пристап до здравствени услуги за сите граѓани согласно нивните потреби, без разлика на нивната етничка припадност, возраст, род, сексуалност или родов идентитет. Дополнително треба да се има предвид и фактот што овие медицински услуги се здравствена потреба на мал број на луѓе, а средствата кои би се одвоиле за оваа услуга се навистина незначителен дел од буџетот за здравство.

Напредок во постапувањето на институциите

Голем чекор напред во борбата за унапредување на состојбата на ЛГБТИ луѓето во општеството е воспоставената соработка со институциите. Од големо значење е дејствувањето на Министерството за труд и социјална политика, кое во пресрет на Прајдот организираше дводневна [конференција за ЛГБТИ права](#) со што станавме првата земја во регионот која организира настан на ваква тема на државно ниво. Министерката Царовска се обрати на Скопје Прајд 2019, а во име на Интерпартиската парламентарна група за ЛГБТИ, свое обраќање имаше и пратеничката Маја Морачанин. На Прајдот присуствуваа и други пратеници, вицепремиерката Шекеринска и поранешниот министер за култура Роберт Алаѓозовски.

Претседателот Пендаровски, кој во изборната кампања изјави дека би поддржал и присуствувал на парада на гордоста, на настанот испрати претставник од својот кабинет. Премиерот Заев не дојде на Скопје Прајд, но фер е да се напомене дека тој беше првиот политичар кој извршува висока државна функција кој што го „скрши мразот“ со присуство и обраќање на [петгодишнината од отворањето на ЛГБТИ центарот за поддршка](#) во 2017 година.

Скопје Прајд му оддаде [јавно признание](#) на Министерството за внатрешни работи за одличната соработка пред и во текот на одржувањето на Скопје Прајд и за професионално извршената работа. МВР доследно ја спроведе својата превентивна улога во текот на настанот, без притоа да го наруши чувството на сигурност кај учесниците.

Наспроти отровот излеан по социјалните мрежи, Прајдот сепак покажа зголемена свесност кај граѓаните за состојбата во која живеат ЛГБТИ луѓето и прифаќање на неделивоста на човековите права. Најголем доказ е бројноста на учесниците, неочекувана за првото издание на еден ваков настан, поддршката преку присуство и пораки на јавни личности, активисти од целиот регион и многу пошироко. Најважно од сè е што покрај сите закани, многу луѓе од заедницата се охрабрија и гордо излегоа на улица, а посебно силна слика беа родителите излезени заедно со своите ЛГБТИ деца или во поддршка на сите деца што се малтретирани и избркани од дома затоа што се различни.

Извештајот е подготвен во рамки на проектот
„Унапредување на човековите права и слободи на ЛГБТИ луѓето во Македонија“
поддржан од Постојаното претставништво на Кралството Холандија во ОБСЕ.

